

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Ges alla en ärlig chans att finna sin sångröst?
- Om röstlägets betydelse i förskolans sångstund

Kristina Bringeland & Erik Göransson

LAU370

Handledare: Anniqa Lagergren

Examinator: Eva Nässén

Rapportnummer: HT08-6110-01

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Abstract

Examensarbete inom lärarutbildningen

Titel: Ges alla en ärlig chans att finna sin sångröst? - Om röstlägets betydelse i förskolans sångstund.

Författare: Kristina Bringeland & Erik Göransson

Termin och år: HT 2008

Kursansvarig institution: Sociologiska institutionen

Handledare: Anniqa Lagergren

Examinator: Eva Nässén

Rapportnummer: HT08-6110-01

Nyckelord: Sång, Röstläge, Förskola

Syfte,

I vår undersökning vill vi ta reda på om barn främjas av att sjunga i ett för barn anpassat röstläge, gentemot i ett röstläge anpassat efter en vuxen persons förutsättningar.

För att konkretisera vårt syfte har vi formulerat tre frågor:

- * främjas barns deltagande i sången av ett för dem anpassat röstläge?
- * Främjas barnens förmåga att följa en melodi i ett för dem anpassat röstläge?
- * Finner barn det mer lustfyllt att sjunga i en tonart anpassad efter deras röstläge?

Vi undrar om ett för barn dåligt anpassat röstläge kan försvåra för barnen att finna sina sångröster och i förlängningen bidra till att de börjar betrakta sig som ickesångare när de växer upp. I förlängningen vill vi kunna ge förslag på hur förskollärares kunskaper rörande barns röstläge kan förbättras. En metod kan vara att utforma ett läromedel för förskolan eller kompetensutveckla inom detta område på lärarutbildningen med inriktningen mot lägre åldrar.

Metod

Vi gjorde ett kvasiexperiment på två avdelningar på en förskola. Den ena avdelningen var för barn mellan 1 till 3 år och den andra för barn mellan 4 till 6 år. Vi sjöng två visor, en i ett röstläge anpassat för barnen och sedan en i ett röstläge anpassad för en vuxen individ. Detta för att se och höra eventuella skillnader mellan de olika visorna och därigenom få reda på om barns förmåga att följa en melodi främjas av att sjunga i ett för dem anpassat röstläge. Vi har även undersökt de andra punkterna som nämns i syftet.

Slutsats

Vår undersökning visar att barn följer melodin bättre i ett för dem anpassat röstläge. Klangen blev mer homogen och

melodin framstod tydligare. I den vuxnes röstläge, som är för lågt, får barnen problem när de försöker härma klangen. När barnen misslyckas att härma klangen kan konsekvensen bli att de ser sin egen sångröst som undermålig. Vi befärrar att det kan vara en bidragande orsak till att många växer upp och betraktar sig som ickesångare. Det är få förskollärare som sjunger i ett för barn anpassat röstläge. Det blir för barnen ett för stort steg att förstå att röstläget är fel och därigenom hamnar sångstunden utanför den närmaste utvecklingszonen. Ett för barn ej anpassat röstläge kan hämma jag-kan-känslan. Attityden till musik kan påverkas negativt och barnen får svårt att uppleva flow, ett kreativt flöde. Det är viktigt att sjunga i ett för barn anpassat röstläge. På så vis ges barn en bättre chans att finna sin sångröst och risken för att de växer upp och betraktar sig som ickesångare minskar. Mer kunskap om röstläget och barns utveckling behövs både när det gäller ny forskning och kompetensutveckling hos förskollärare.

Innehållsförteckning

Abstract	2
Innehållsförteckning	4
1. Inledning	6
2. Litteraturgenomgång	7
2.1 Litteraturgenomgångens innehåll	7
2.2 Begreppsförklaring	7
2.3 Ordförklaring	8
2.4 Läroplan för förskolan	8
2.5 Förskollärarens kompetens	8
2.6 Förutsättningar i sång och musik	9
2.6.1 Spontansång.....	9
2.6.2 C1 till G1.....	9
2.6.3 Barn har kortare stämband.....	9
2.6.4 Misslyckas att härma klangen	10
2.7 Slutar att sjunga	10
2.7.1 Jag-kan-känsla.....	11
2.8 Vygotskijs begrepp, Den närmaste utvecklingszonen	11
2.9 Flow	12
2.9.1 Utvecklingspsykologi, Tomkins teorier	12
3. Syfte	14
4. Metod	15
4.1 Urval	15
4.2 Design	15
4.3 Konstruktion av material	16
4.3.1 Visorna (bilaga 2-3).....	16
4.4 Tillvägagångssätt	16
4.4.1 Sångstunden med barn 1-3 år	16
4.4.2 Sångstunden med barn 4-6 år	17
4.5 Observation	17
4.6 Inspelning	18
4.7 Vårt etiska förhållningssätt	18
4.8 Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet	19
4.8.1 Reliabilitet.....	19
4.8.2 Validitet.....	19
4.8.3 Generaliserbarhet.....	19
5. Resultat	20
5.2 Analys	21
5.2.1 Rösläge 4-6 åringar	21
5.2.2 Deltagande och lustfylldhet.....	21
6. Diskussion	22
6.1 Den närmaste utvecklingszonen	22
6.2 Sång i fel rösläge hämmar flow	23
Referenser	25
Bilaga 1	27

Bilaga 228
Bilaga 329

1. Inledning

Vi heter Kristina och Erik och är två lärarstudenter med inriktning musik som undrar varför många slutar att sjunga och upplever sig själva som omusikaliska.

Få vuxna är bekväma med sin sångröst. ”Jag sjunger bara i bilen eller när nubben ska ner. Det är uttryck som man kan höra av dem, som på ett eller annat sätt berövats sin barndoms sångspontanitet” (Jernström, Lindberg, 1995:35).

Vi har valt att söka svaren i förskolans inlärningsmiljö för att se om en del av problematiken ligger där. Få förskollärare sjunger i ett röstläge som är anpassat efter barnens anatomiska förutsättningar. (Lidholm, 2008:22)

Vår empiriska undersökning syftar till att se om barns möjligheter till sång främjas eller hämmas beroende på vilket röstläge som används. Närmare bestämt om deras förmåga att följa en melodi, bibehålla koncentrationen samt erfara ett lustfyllt lärande hämmas eller främjas av, ett för barn, anpassat röstläge.

Ett ej anpassat röstläge kan innebära en försvarande omständighet när barnen ska finna sin sångröst. Vår litteraturgenomgång lyfter fram forskning och teorier som rör hur eventuella hinder kan påverka barns musikaliska utveckling. Csíkszentmihályi (1990) skriver bl.a. om *psykiskt entropi*, faktorer som kan störa inlärningsprocessen, hindra ett *flow*. (Csíkszentmihályi 1990:53). Vi drar paralleller till Vygotskijs begrep, den närmaste utvecklingszonen. Genom att inte anpassa röstläget efter barnen kan det få konsekvensen att det blir för svårt för barnen att finna sin sångröst, att undervisningen inte bedrivs i den närmaste utvecklingszonen. "Den vuxne anpassar sitt sätt att kommunicera verbalt till barnets utvecklingsnivå genom ordval, ämnesval etc. Så borde det också vara när det gäller barnets sång." (Jillefors & Schein, 1999:3) I styrdokumentet för förskolan står det: "Förskolan skall sträva efter att varje barn: utvecklar sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama," (skolverket, 2006:9)

Den centrala frågan som vi vill finna svaret på är:
Ges alla en ärlig chans att finna sin sångröst?

2. Litteraturgenomgång

2.1 Litteraturgenomgångens innehåll

Förskolan har av staten fått uppdraget att lära barn. För att närmare undersöka vad det innebär ägnar vi början av vår litteraturgenomgång åt styrdokumentet, läroplanen för förskola. En högst relevant fråga för rapporten är hur förskollärares kompetens rörande barns röstläge ser ut. För att klarlägga det tar vi hjälp av Sundin (2007) och ger en bild av hur förskollärares utbildning har sett ut och ser ut idag. Vi använder oss även av resultat från en intervjustudie med 8 förskollärare gjord av Lidholm (2008). Intervjustudien visar hur förskollärarna förhåller sig till barns röstläge och deras kunskaper i ämnet.

Den centrala delen, vilken litteraturgenomgången kretsar kring, är barns förutsättningar i sång och musik. I stycket ned rubriken: *Förutsättningar i sång och musik* beskrivs spontansång, sång som är en naturlig del av barnens lek. Vi beskriver mellan vilka toner det är lämpligt att sjunga med barn. Alltså vilken lägsta ton respektive högsta ton som är lämplig. Anledningen till att barn och vuxna har olika röstlägen är att barn har kortare stämband. Barnen försöker härma de vuxnas klang men misslyckas p.g.a. sina kortare stämband. Det kan ge konsekvenser vilket tas upp i stycket: *Sluta sjunga*.

Att inte sjunga i ett för barn anpassat röstläge kan innebära att undervisningen inte bedrivs i den närmsta utvecklingszonen. *Vygotskijs begrepp, Den närmaste utvecklingszonen*, heter det stycke som berör detta.

Barns misslyckande att härma de vuxnas klang kan försämra barnens *Jag-kan-känslan*. Begreppet *Jag-kan-känslan* är myntat av Robert Schenck (2000) och beskrivs under rubriken *Jag-kan-känslan*. Under rubrikerna *Flow* och *Utvecklingspsykologi, Tomkins teorier* tas konsekvenserna av ett för barn ej anpassat röstläge upp, utifrån ett utvecklingspsykologiskt perspektiv.

2.2 Begreppsförklaring

Deltagande: Med deltagande avser vi ett att någon aktivt deltar. Deltagande kan ske på olika vis. När vi bedömer deltagande i vår studie ser vi både till hur mycket barnen försöker följa med i sången men även till var barnen riktar sin uppmärksamhet, om det finns en koncentration.

Lustfyllt: Men lustfyllt menar vi att betoningen ligger på definitionen: glädje, att barnen finner glädje i sången, att delta i sångstunden och tycka att det är roligt, en lust till lärande. "Barn ska ha roligt med musik, de ska tycka om att musicera och se fram emot sina lektioner. Samtidigt ska man som lärare kunna ställa krav och inspirera till ett kvalitativt bra musicerande. Med andra ord ska ett lustbetonat lärande inte innebära kravlösa lektioner." (Schenck, 2000:18). I läroplanen för förskolan står det angående lust: "Arbetslaget skall... ta vara på barns vetgirighet, vilja och lust att lära samt stärka barns tillit till den egna förmågan,"(skolverket, 2006:10)

Spontansång: Sundin definierar begreppet på följande vis: "varje yttrande från barn som jag uppfattade ha fast tonhöjd"(Sundin, 1995:88) "Spontana sångliga yttringar (chants, formelsång)

inträffar vanligen under lek och består av olika rop, ramsor, härmande ljud. Har en social och kommunikativ karaktär” (ibid, 1995:87).

2.3 Ordförklaring

Röstläge: Avser vilket tonläge som sjungs, alltså vilken tonhöjd rösten har.

C1: C i första oktaven. Brukar kallas nyckelhåls C för att det på piano är det C som sitter mitt på klaviaturen där nyckelhålet till locket brukade sitta.

Kvint: betyder fem och avser intervallet mellan första och femte tonen. Intervallet är sju halva tonsteg.

Kvart: betyder fyra och avser intervallet mellan första och fjärde tonen. Intervallet är fem halva tonsteg.

Liten sext: avser intervallet mellan första och sjätte tonen. Intervallet är åtta halva tonsteg.

2.4 Läroplan för förskolan

“Förskolan skall lägga grunden för ett livslångt lärande. Verksamheten skall vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar. Förskolan skall erbjuda barnen en god pedagogisk verksamhet, där omsorg, fostran och lärande bildar en helhet” (Skolverket, 2006:4). I vår undersökning vill vi belysa problematiken kring att sjunga i fel röstläge vid sångstunderna. Som det står i citatet från styrdokumentet här ovan, ska förskolan lägga grund för ett livslångt lärande. Om vi tänker på sången i ett större perspektiv, där förskollärarna anpassar sången efter barnens förutsättningar, kanske barnen i förlängningen har mer glädje och nytta av sången.

"Förskolan skall sträva efter att varje barn: utvecklar sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama,"(Skolverket, 2006:9). Sångstunden är ett av de forum som berör det här målet i förskolan. Det är där barnen får utlopp för sina känslor i musik. Målen för förskolan står utan inbördes rangordning och borde därför vara lika viktiga. Anpassar förskollärarna tal och skrift efter barnens förmåga, borde detsamma göras med sångerna. Estetisk verksamhet är en viktig del i barns lärande, och som gynnar annat lärande. Som det står i läroplanen för förskolan är det bl.a. genom estetiska ämnen barnen kan "...uttrycka och bearbeta upplevelser, känslor och erfarenheter"(Skolverket, 2006:6).

2.5 Förskollärarens kompetens

Sången är en viktig del i undervisningen på förskolan, då ett av målen i styrdokumentet tar upp estetiska ämnen som har en roll i barns utveckling. Vi vill i det här stycket titta närmare på förskollärares kompetens. Detta för att få en inblick i vilka förutsättningar det finns för att anpassa undervisningen, när det gäller sång, efter barnens förutsättningar.

När förskollärare sjunger med barnen är det oftast i ett läge som ej är anpassat efter barnens röster. I en intervju i tidningen *Förskolan* sa Gunnel Fagius: ” - Det har slagit mig att förskollärare ofta tar

upp sången i ett röstläge där barn har svårt att sjunga” (Hallhagen 1996:30).

En intervjustudie med 8 förskollärare visar, att det bland förskollärare finns kunskap om att barn sjunger i ett annat röstläge men bara 2 av de 8 tillfrågade sjöng i ett för barnen anpassat röstläge. Undersökningen visar vidare att det saknas kunskap gällande betydelsen av att sjunga i ett för barnen anpassat röstläge samt kunskaper hur man gör det. (Lidholm, 2008:22)

Fram till 1969 hade den dåvarande motsvarigheten till lärarutbildning med inriktning mot lägre åldrar inträdesprov i sång och spel. I den nya utbildningen föll musikundervisningen under ett kommunikationsblock som innehöll ämnen som bild, musik och rörelse. Tidfördelningen mellan de olika ämnena skedde lokalt, vilket innebar att musik och sång nästan försvann helt på en del lärarskolor under 1970- och 1980-talet. Sundin (2007) skriver att parallellt med den minskade sång och musikdelen i utbildningen har röstläget i den lärarledda sången på förskolor sjunkit (Sundin 2007:70).

Sundin(1995) menar att den viktigaste förutsättningen hos förskollärare och barnskötare är öppenhet i sina egna känslor för musik; att kunna återupptäcka i sig själv den nyfikenhet för ljud och rörelser som barn visar (ibid:146).

2.6 Förutsättningar i sång och musik

Ljud, rörelse och rytm är grundläggande för alla människor. Vi går och andas i en regelbunden takt och inte minst: vårt hjärta slår i takt. Rytmen är ofta det första vi lär oss i en sång. Text och melodi kommer i efterhand. Barn i tidiga åldrar lär sig först rörelser och rytm, därefter försöker de lära sig texten och i sista hand melodin. (Bjørkvold 2005) "Alla mödrar vet det: Det ofödda barnet reagerar på ljud. Låt det åtta månader gamla fostret lyssna på det skarpa ljudet av en trumpet. Eller slå en gaffel mot tallrikskanten nära en höggravid mage. Det ofödda barnet kan svara spontant med en kraftig spark..." (ibid:15).

2.6.1 Spontansång

Barn sjunger spontant utan vuxnas inblandning. Sången är en del av barnens gemensamma system av koder, och är viktig för att utveckla förmågan att uttrycka sig. Sången lyder under barnkulturens normer för hur den ska låta och användas. Vad barnen sjunger är nära knutet till situationen om vad de leker. Sången färgas även av kulturella regler för hur man sjunger och talar. Dess form och funktion ligger närmare lek än musik så som musik traditionellt brukar definieras. (Bjørkvold, 2005:50-65)

2.6.2 C1 till G1

När vuxna sjunger tillsammans med barn i förskoleålder är det bra att sjunga melodier som rör sig mellan C1 och G1. När barn sjunger spontant, utan vuxnas inblandning, har de ett högre röstläge. När Bertil Sundin gjorde en observation av barns spontana sång låg 86% av de sjungna tonerna inom området D1-D2. Ett så stort register har barnen svårt att använda när de ska reproducera musik efter given förlaga. När barn ska lära sig sånger finns det risk att de spänner sig och därigenom minskas deras register. I deras spontana sång finns inga krav från yttvärlden, de vuxna, att sjunga på ett speciellt vis eller att träffa rätt toner. Röstomfånget är alltså beroende av situation. (Sundin, 1995:103-104).

2.6.3 Barn har kortare stämband

Anatomin skiljer sig mycket mellan ett spädbarn och en vuxen. Det händer mycket i den

anatomiska utvecklingen, bl.a. ändrar sig stämband och struphuvud från att barnet är nyfött till att de når 16-årsåldern. Hos ett nyfött barn är stämbanden väldigt korta, ca 3-5 mm och slemhinnan är tjockare än på en vuxen människa. Ligamenten är färdigutvecklade vid 16-årsåldern. (Mcalister, Södersten, 2007:42) Johan Sundberg (2001) skriver i sin bok *Röstlära* om en röstundersökning ang. stämbandens betydelse: "De fann, inte oväntat, att ju längre stämbanden är, desto lägre tonomfång har rösten" (Sundberg 2001:16).

2.6.4 Misslyckas att härma klangen

Jillfors och Schein (1999) berör i sin magisteruppsats hur barn försöker återskapa vad de hör. De vuxna figurerar som starka förebilder som barnen ser upp till och härmar. De försöker sjunga med och pressar tonen för att härma den vuxnes. Det blir ett pressat tonläge för barnet om det rör sig om ett talröstläge hos den vuxne.

Barnen hör klanger de själva inte kan återskapa, försöker härma och misslyckas. De tolkar det lätt som att deras naturliga röster inte duger. När de härmar, hamnar de i sitt låga läge, forcerar rösten och utsätter stämbanden för påfrestningar-som kan göra dem hesa. (Jillefors & Schein, 1999:7)

Jillefors och Scheins (1999) undersökning visar att det är en medeltalsdifferens på 2,5 halvtoner mellan ledarens startton och vilken ton barnen väljer att ta. De väljer alltså i regel en högre startton än den förevisade. En generell tendens som kunde utläsas var att ledaren startade på en lägre ton än barnen. Vid fyra av fem sångsamlingar startade barnen genomgående på en annan ton än ledaren. Det visar sig i studien att barn försöker härma den vuxna förebilden, men misslyckas att pricka in samma ton, speciellt då de rör sig i ett tonläge som de inte behärskar anatomiskt. Detta gäller ett läge där barnens röster pressas nedåt. De kommer fram till slutsatsen att barns grundton är C1. C1 fungerar bra som startton i sång med uppåtgående melodi, däremot inte fördelaktig som startton till en nedåtgående melodi. (Jillfors och Schein, 1999:17- 29)

2.7 Slutar att sjunga

Trots att nästan alla har förmåga till att lära sig sjunga identifierar sig många som ickesångare och får den identiteten bekräftad i puberteten. "Jag sjunger bara i bilen eller när nubben ska ner. Det är uttryck som man kan höra av dem, som på ett eller annat sätt berövats sin barndoms sångspontanitet" (Jernström, Lindberg, 1995:35). Welch (2007) skriver att i åldern då puberteten inträffar har vi ofta bestämt oss för om vi kan sjunga eller inte. Under åren dessförinnan är den individuella sångutvecklingen ofta fortlöpande positiv men att den kan hämmas av sociokulturella faktorer. "Har vi utsatts för stimulerande sångliga miljöer uppstår normalt en betydande sångförmåga, medan upplevelsen av negativa kommentarer, särskilt från föräldrar och lärare, kan få livslång skadlig effekt på sångbeteendet och förverkligandet av våra musikaliska förutsättningar" (ibid:55).

Det finns starka belägg för att betrakta sång som ett normalt utvecklingsbeteende som kan stärkas eller hämmas. En anledning till att sångutvecklingen hämmas kan vara ett misslyckande, ofta i barndomen eller tonåren, då sånguppgiften inte alltid stämmer med individens sångutveckling. Svårigheten kan förstärkas av vuxenvärldens felaktiga förväntningar och oförmåga att anpassa sig efter barnens förutsättningar (Welch, 2007:55-56).

Bjørkvold (2005) kallar det för kulturkrock när den oskolade barnkulturen möter skolans värld. Han skriver att den självständiga kunskapsprocessen splittras sönder när barnet förlorar styrning och kontroll över sin tillvaro. Barnen leker, lever och lär i enhetliga processer som är förankrade i den

rådande kulturen. Lärandet förlorar djup och höjd om inte den får ske i samspel mellan känslor, tankar och kropp (Bjørkvold, 2005:120).

Vygotskij (1995) skriver om barn och deras utveckling bl.a. om hur de vid en viss ålder tycks tappa intresset för att rita, ”Hos väldigt många barn, ja kanske hos de flesta, försvinner denna i viss mån spontana längtan efter att rita” (Vygotskij, 1995:51). Undantaget är de barn som är speciellt begåvade på ritning eller vars uppväxtmiljö stimulerar ritande. Vygotskij skriver att när barnet närmar sig tonåren börjar det se kritiskt på sitt skapande. ”...det kommer till övertygelsen att det inte kan rita och lämnar ritandet” (ibid:43).

Både Welch (2007) och Vygotskij (1995) tar upp miljön, sociokulturella faktorer som antingen kan hämma eller stimulera sångutveckling och, i Vygotskijs fall, ritande. Om vi knyter an till vårt område som berör röstläge så är det en faktor i inlärningsmiljön. Människor slutar att sjunga till följd av sociokulturella faktorer och röstläget kan vara en av dem.

2.7.1 Jag-kan-känsla

Robert Schenck (2000) skriver i sin bok *Spelrum* hur bristen på jag-kan-känsla kan vara orsaken till att elever slutar spela ett instrument. Han skriver också hur jag-kan-känsla kan motivera elever, hur ivriga elever kan vara att öva på läxan efter en lyckad lektion eller hur de kan hänga på låset till nästa lektion efter en lyckad konsert. Jag-kan-känslan är inte bunden till kunskapsnivån utan snarare till inställningen till sin kunskap. Det är viktigt att se till det man redan kan och hur mycket mer man kan lära sig i stället för att se vad man inte kan och hur ouppnåeligt det är att lära sig allt. Det är viktigt att elever får spela och öva på stycken som de redan kan, så att de får känna sig säkra och därigenom stärka sitt självförtroende. Ett bra självförtroende: jag-kan-känslan främjar lärandet (Schenk, 2000:54-60).

Det är synd och kanske onödigt att så många slutar att sjunga. ”Det är livsviktigt att för människan att upprätthålla kontakten mellan den inre och den yttre världen, den hårfina balansen mellan subjektiv fantasi och objektiv rationalitet” (Bjørkvold, 2005:48)

2.8 Vygotskijs begrepp, *Den närmaste utvecklingszonen*

Vi väljer att ägna ett kort stycke åt Vygotskijs begrepp, *Den närmaste utvecklingszonen*. En metafor som ibland används är byggställning när *den närmaste utvecklingszonen* beskrivs. (Iglund & Dysthe, 2003:82) En byggställning som byggs för att stötta den lärande, men om hänsyn inte tas till den lärandes förutsättningar blir det en ostabil byggställning. Om ingen hänsyn tas till att barn inte har samma röstläge som en vuxen, är det mycket möjligt att undervisningen hamnar utanför *den närmaste utvecklingszonen*.

Den zon där en person kan utvecklas med hjälp av en skickligare person kallas för *den närmaste utvecklingszonen*. Runt varje lärande människa finns det en zon där vi lär oss själva, framförallt ett s.k. vardagligt lärande där vi lär oss av situationer och sammanhang. Detta lärande pågår ständigt och runt om kring oss, men är sällan synliggjort. Mycket av lärandet sker i den här zonen. Utanför den zonen ligger *den närmaste utvecklingszonen* vilket innebär att en person kan lära med någon annans hjälp. (Kullberg, 2004:158) När Vygotskij förklarar begreppet gör han det med utgångspunkt i hur barns mentala utvecklingsnivå brukade mätas. I stället för att mäta vad barnen klarar utan hjälp menar Vygotskij att man bör mäta vad barn klarar med hjälp.

I en studie klarar två tio år gamla barn på egen hand uppgifter som motsvarar åttaåringars nivå med det traditionella sättet att mäta. Med hjälp av en skickligare person klarade dock ett av barnen uppgifter som motsvarar tioåringars nivå medan det andra barnet, med hjälp klarade uppgifter på nioåringars nivå. Avståndet mellan åtta och tio i det ena fallet, och åtta och nio i det andra fallet kan kallas *den närmaste utvecklingszonen*. (Iglund & Dysthe, 2003:80-81)

2.9 Flow

”Flow - det sinnestillstånd i vilket människor är så uppslukade av vad de gör att ingenting annat tycks betyda något; upplevelsen är i sig själv så njutbar att man vill fortsätta göra det även om priset är högt, bara för glädjen av att göra det” (Csíkszentmihályi, 1990:20). Genom att inte anpassa röstläget efter barns förutsättningar minskar deras chanser att uppleva flow. Det ej anpassade röstläget kan bli ett hinder i deras musikaliska utveckling.

I musik, som i andra ämnen, strävar utövaren efter flow- känslan. Tid och rum spelar ingen roll när musikern är intensivt inne i känslan. Att känna flow är att vara oövervinnerlig i ögonblicket, då utövaren känner: jag kan, jag har något att komma med! Det är svårt att precisera hur flow kan nås eller exakt hur det känns. Det kan vara ett intensivt övande som gör att utövaren till slut känner flow, eller så kommer det bara från ingenstans. Flow är inte förbehållet en speciell typ av människor, eller människor från en speciell världsdel o.s.v. Flow kan vem som helst känna, när som helst. När aktiviteter som regelbundet skapar flow granskas kan en vi lättare förstå vad som gör människor lyckliga. Flow handlar om att bemästra medvetandet för att hitta vägar att nå lycka (Csíkszentmihályi, 1990:24-27).

Att träna medvetandet kan innebära att individen mer och mer behärskar att ta kontroll över det den gör. Genom att träna sig att tolka det som händer utanför positivt, istället för negativt och se möjligheterna, kan individen få bättre verktyg att känna flow. Det är individen själv som styr över hur situationer ska tolkas, och om denne ska vara lycklig eller olycklig. I medvetandet finns en central del *jaget*, eller *självet* som Csíkszentmihályi (1990) vill kalla det. Allt man gör: utbildar sig, upplever saker, gifter sig och andra val i livet grundar sig i *självets* medvetande. Det är jag, *självet*, som vet vad jag vill, vad man tycker om o.s.v. När det finns faktorer som stör vårt mål har vi en inre ordning, detta kallas *psykiskt entropi*. Dessa hinder kan vara något som stör vår koncentration för något annat. T.ex. Om pianot är ostämt och har dålig mekanik så att det är svårt att spela, det stör vårt musikaliska mål. Motsatsen till detta är flow. När man har ordning i medvetandet och är i enlighet med sitt mål flödar energin och man får en optimal upplevelse. Det är den här känslan vi vill åt, men inte alltid når (ibid:53).

2.9.1 Utvecklingspsykologi, Tomkins teorier

Känslorna är något starkt som människor redan som barn lär sig att kontrollera, genom att titta på vilka reaktioner de vuxna får vid ett känsloutfall. Enligt Tomkins teorier är drifter, motorik, kognition, perception och affekt ett ickemedvetet biologiskt själv. Ansiktsuttrycket fungerar som affektens organ, ett mätinstrument för känslorna. Tomkins menar också att det finns individuella skillnader hos barn, där de har skillnader i hur de stimuleras och känner sårbarhet. Med affektspråket kan vi förstå varandra trots skiljda kulturbakgrunder och språk. (Havnesköld & Risholm Mothander, 2002:178-181)

I vår studie vill vi undersöka hur barn lär sig sjunga och vad som påverkar barns musikaliska utveckling. Affekter är något man använder sig mycket av i musik. Det är utifrån erfarenhet och

känsla vi utövar musik, känner ett musikaliskt flow. I musik talar vi med känslor och man kan inte känna fel. För att musicera affektfullt och känna flow måste man stimuleras och utveckla sina verktyg. Att hitta ett bekvämt rösläge är att underlätta för affekterna och flow- känslan. ”Tomkins uppmärksammade människans positiva affekter, glädje och intresse, som viktiga drivkrafter i utvecklingen.” (Havnesköld & Risholm Mothander, 2002:187) Detta är relevant för vår undersökning då vi tror att barnen måste känna glädje och intresse för att känna sig motiverade.

3. Syfte

Vi undrar om alla ges en ärlig chans att finna sin sångröst när så många slutar att sjunga.

I vår undersökning vill vi ta reda på om barn främjas av att sjunga i ett, för dem, anpassat röstläge, gentemot i ett röstläge anpassat efter en vuxen persons förutsättningar.

För att konkretisera vårt syfte har vi formulerat tre frågor:

- * främjas barns deltagande i sången av ett, för dem, anpassat röstläge?
- * Främjas barnens förmåga att följa en melodi i ett, för dem, anpassat röstläge?
- * Finner barn det mer lustfyllt att sjunga i en tonart anpassad efter deras röstläge?

Vi undrar om ett för barn dåligt anpassat röstläge kan försvåra för barnen att finna sina sångröster och i förlängningen bidra till att de börjar betrakta sig som ickesångare när de växer upp. I förlängningen vill vi kunna ge förslag på hur förskollärares kunskaper rörande barns röstläge kan förbättras. En metod kan vara att utforma ett läromedel för förskolan eller kompetensutveckla inom detta område på lärarutbildningen med inriktningen mot lägre åldrar.

4. Metod

4.1 Urval

Undersökningen ägde rum på en förskola med fyra avdelningar. I vår undersökning ingick två av dessa avdelningar. Den ena avdelningen har barn i åldrarna 1-3 och den andra avdelningen har barn i åldrarna 4-6. Valet av förskola gjordes till stor del på grund av att Kristina hade, sedan tidigare, god kontakt med personalen på förskolan. Därmed kan urvalet till undersökningen beskrivas som ett bekvämlighetsurval. Tack vare att förskolan har olika avdelningar, med olika åldersindelningar, fanns möjligheten att göra undersökningen med barn i olika åldrar.

På 1-3 avdelningen deltog 10 barn, 7 pojkar och 3 flickor vilket var nästan hela gruppen. På 4-6 avdelningen var antalet barn, vars föräldrar hade gett sitt medgivande till barnens medverkan i studien, betydligt mindre. Ungefär hälften av eleverna som var närvarande hade tillåtelse att delta i studien. Tillsammans med förskollärarna beslutade vi att ha två sångstunder. En sångstund med barnen som hade tillåtelse att delta i undersökningen där vi observerade och gjorde en ljudupptagning och en sångstund med de övriga eleverna där ingen observation eller ljudupptagning gjordes. Sångstunden med eleverna som saknade förälders medgivande var inte en del av studien, utan var en del av den övriga undervisningen, och skedde med samtycke från förskollärarna och under deras ansvar. Vi upplevde att barnen kunde uppfatta det som orättvist om några fick sjunga och andra inte, det kunde i sin tur ha påverkat resultatet. Försöksgruppen bestod av 3 killar och 4 tjejer.

4.2 Design

För att få svar på de frågor vi har rörande röstläge och barnens sång, genomförde vi ett kvasiexperiment. Det innebar att vi skapade en situation att undersöka men använde barnen i förskolans naturliga miljö, till skillnad från ett laboratorieexperiment där även miljön är konstruerad. Laboratorieexperiment brukar kallas för äkta experiment eftersom hela undersökningsmiljön är arrangerad. Detta görs för att vara säker på att endast den variabel som man avser att undersöka påverkar resultatet (Rosenqvist och Andrén, 2006:38). Det är dock svårt att genomföra ett experiment i dess renodlade form i skolsammanhang (Stukat, 2007:55).

Vi använde oss av sångstunden i förskolan för att genomföra vårt kvasiexperiment. För att få ett tillförlitligt resultat, är undersökningen beroende av att den som leder sången inte växlar tonart utan är kapabel till att sjunga hela melodin i en tonart. I Jillefors och Scheins (1999) undersökning framkom bl.a. att både barn och ledare tenderade att växla tonart nedåt (ibid:31). Vi bedömde att resultatet skulle bli mer tillförlitligt om vi själva (som har god sångvana) ledde sångstunden i en konstruerad situation, i stället för att observera när lärarna i förskolan sjunger med barnen i redan befintlig situation. En nackdel med det kan vara att barnen inte känner oss sedan tidigare, och reagerar på ett annat vis än de skulle ha gjort om sångstunden letts av en av deras lärare.

4.3 Konstruktion av material

4.3.1 Visorna (bilaga 2-3)

Vi skrev två visor som i stort sett är likvärdiga, *Makadam* och *Fisar och snor*. Harmoniken är identisk och melodierna är byggda på samma tema, men det har omarbetats i en av melodierna. Grovt förenklat kan man säga att visorna har samma melodi bara att den ena är vänd bak och fram i förhållande till den andra. Visorna har olika text och det kan ha inverkat på resultatet.

I sångstunden med elever i åldrarna 4-6 sjöngs *Makadam* (se bilaga 2) i ett för barnen anpassat röstläge och hade som lägsta ton C1 och högsta ton F1. Visans melodi hade en kvart, alltså fyra skalsteg som omfång eller fem halva tonsteg (mellan lägsta och högsta ton). Bertil Sundin (1995) skriver i sin bok *Barns musikaliska utveckling* att i hans undersökning har 86% av barnen haft sitt spontana sjungande register mellan D1-D2. Däremot menar han att deras gemensamma röstläge i sång är mycket begränsat och rör sig mellan C1-G1 (En kvint). (Sundin, 1995:103-104)

I samma åldersgrupp sjöngs *Fisar och snor*, (se bilaga 3) i ett röstläge anpassat för en vuxen och hade som lägsta ton f i lilla oktaven och Db1 som högsta ton. Visans omfång är en liten sext alltså sex skalsteg eller åtta halva toner.

4.4 Tillvägagångssätt

En fredagsförmiddag besökte vi en förskola där vi hade fått möjligheten att genomföra vår undersökning på två avdelningar. En avdelning med barn 1-3 år och en med barn 4-6 avdelning.

4.4.1 Sångstunden med barn 1-3 år

Sångstunden inleddes med att alla barnen samlades i ett rum och satte sig i en ring. Förskollärarna började med en hälsa-välkommen-sång, sedan fick vi möjlighet att leda sångstunden. Erik, som ledde sångstunden med hjälp av en gitarr, satte sig framför barnen som satt i en halvcirkel. Kristina, som observerade sångstunden, satte sig bredvid Erik framför barnen så att hon kunde se barnens rörelser och ansiktsuttryck lättare. Sångstunden varade i cirka tio minuter.

Vi lade inte så stor vikt vid att försöka lära barnen texten. Vi bedömde att barnen, p.g.a. sin låga ålder, inte hade förmåga att lära sig sångerna på den begränsade tid som fanns att tillgå. Vi sjöng de olika visorna. Visa 1, *Makadam* sjöngs i ett röstläge anpassat efter en vuxen persons förutsättningar, och hade f i lilla oktaven som lägsta ton samt Bb i lilla oktaven som högsta ton. Visa 2, *Fisar och snor* sjöngs i ett för barnen anpassat röstläge och hade C1 som lägsta ton och Ab1 som högsta ton.

Anledningen till att vi bytte röstläge på sångerna, (visa 2, *Fisar och snor* i ett läge anpassat för barnen i sångstunden med barnen som var 1-3 år emedan i sångstunden med barnen som var 4-6 år var visa 2, *fisar och snor* anpassad efter en vuxen person) var att vi inte ville att eventuella skillnader visorna emellan skulle påverka resultatet.

4.4.2 Sångstunden med barn 4-6 år

Vi förflyttade oss till en annan del av huset där 4-6 avdelningen låg. De sju barnen som hade sina föräldrars tillåtelse att delta i undersökningen, följde med oss tillsammans med en av sina lärare in i ett rum. Barnen satte sig i en halvcirkel på golvet. Erik, som ledde sångstunden, satt framför barnen i mitten av halvcirkeln. Kristina satt framför barnen, men en bit i från cirkelns mitt nära en vägg. Det var även där stereomikrofon var placerad tillsammans med en minidisk för att Kristina skulle kunna sköta inspelningen. Sångstunden varade i ca. 13 minuter. Under den tiden sjöngs visorna *Makadam* i ett för barnen anpassat röstläge och *Fisar och snor* i ett för vuxna anpassat röstläge. All sång ackompanjerades av gitarr. Detta för att säkerställa att visorna sjöngs i, för experimentet, rätt tonarter.

Sångstunden började med att Erik själv sjöng *Makadam*. Efter det lärdes visan ut bit för bit. Efter 4 minuter bytte Erik visa till *Fisar och snor*. Eftersom visans text till stor del består av upprepningar lärdes hela visan ut på en gång. Barnen fick sedan välja om de ville byta ut innehållet i texten mot något annat äckligt och texten ändrades till: *bajs och snor är ganska äckligt*. Efter att ha sjungit *fisar och snor* i 3.5 minuter bytte Erik tillbaka till *Makadam*, som sjöngs i ca. 3.5 minuter. De sista 2.5 minuterna ägnades åt att sjunga *Fisar och snor* ytterligare en gång (texten ändrades den här gången till *Prutt å fis*). Visorna alternerades på det här viset för att minska risken att visornas ordning skulle påverka resultatet.

4.5 Observation

Kristina observerade sångunderna och gjorde en bedömning utefter följande kriterier:

- Volym.
- Uppfattas barnen som gladare i någon av visorna.
- Barnens deltagande, var de koncentrerade.
- Hur väl följer barnen visans melodi.
- Verkar barnen ha lätt eller svårt att lära sig visan.
- Verkar de följa med i visans text.
- Vad är största skillnaden mellan de olika röstlägena.

Vi bedömer för övrigt att Kristina, tack vare sin utbildning och erfarenheter av att leda kör, är kvalificerad att göra dessa bedömningar. Observationen dokumenterades med anteckningar och en ljudupptagning.

För att få ett tillförlitligt resultat har vi dels uppskattat detaljer men också tagit hänsyn till helheten. Vi har bl.a. gjort bedömningar utifrån barnens kroppsspråk, den allmänna ljudnivån så väl som volymen på själva sången och kommentarer barnen gav på sångerna. Vi har även räknat antalet barn som rörde på läpparna. Barnens uppmärksamhet och deras koncentration var också en del av bedömningsmaterialet.

Hela sångstunden spelas in och kom i efterhand att analyseras, dels av oss och dels av ytterligare en musklärlärostudent som innehar den kompetens som krävs för att analysera det inspelade materialet. Detta gjordes för att få en utomståendes åsikt, för att på så vis undvika att vårt resultat färgades av våra förväntningar. Lyssning av det inspelade materialet skedde under goda lyssningsförhållanden och musklärlärostudenten ombads lyssna och kommentera materialet efter ovan nämnda kriterier.

4.6 Inspelning

Sångstunden spelades in med en minidisk och en stereomikrofon av märket Sony. Inspelningen överfördes därefter till en PC, där viss efterbearbetning skede i programmet Cubase. Ljudet förbättrades med hjälp av equalizer och kompressor. Därefter har filen konverterats till mp3 av god kvalitet för att kunna skickas via mail. Förändringar som har gjorts av ljudet är inget som bör påverka bedömningen av sånginsatsen på de olika visorna. För att eliminera eventuell påverkan på bedömningen, p.g.a. förändring av inspelningen, har lyssning även skett med minidisken kopplad till ett par studiomonitorer av märket Yamaha via en mixer av märket Ito.

4.7 Vårt etiska förhållningssätt

Vid observationstillfället har vi gjort en ljudupptagning, som är i enlighet med de etiska forskningsprinciper som finns. (Vetenskapsrådets Forskningsetiska principer)

Forskaren skall informera uppgiftslämnare och undersökningsdeltagare om deras uppgift i projektet och vilka villkor som gäller för deras deltagande. De skall därvid upplysas om att deltagandet är frivilligt och om att de har rätt att avbryta sin medverkan. Informationen skall omfatta alla de inslag i den aktuella undersökningen som rimligen kan tänkas påverka deras villighet att delta" (Vetenskapsrådet, regel 1).

Detta har vi tagit ställning till och i enlighet med rådande bestämmelser har vi lämnat ut brev med beskrivning av undersökningen till barnens föräldrar. Dessa brev samlades in före det att vi genomförde vår undersökning under sångstunden. Brevet finns som bilaga på sista sidan. (Bilaga 1)

Forskaren skall inhämta uppgiftslämnares och undersökningsdeltagares samtycke. I vissa fall bör samtycke dessutom inhämtas från förälder/vårdnadshavare (t.ex. om de undersökta är under 15 år och undersökningen är av etiskt känslig karaktär)" (Vetenskapsrådet, regel 2).

De barn som inte haft godkännande från sina föräldrar har uteslutits från undersökningen. All information i brevet till föräldrarna har vi även delgivit förskollärarna muntligt. De hade även tillgång till brevet så att de kunde se hur vi tänkt utföra undersökningen, vilka frågeställningar vi utgått ifrån och de etiska principer vi kom att följa i undersökningen.

I enlighet med konfidentialitetskravet har vi utelämnat namn på förskolan och ej angett var den ligger. Vi har utformat vår rapport på ett sådant vis att individer i vår undersökning inte ska kunna identifieras.

Det inspelade materialet, och de data som har samlats in under observationen, kommer endast att användas i undersökningen och kommer att förstöras när undersökningen är klar.

4.8 Reliabilitet, validitet, generaliserbarhet

4.8.1 Reliabilitet

Våra resultat vilar till stor del på bedömningar och uppskattningar. För att säkra resultatens tillförlitlighet har vi därför, förutom oss själva, låtit en musikleärarstudent lyssna på en inspelning av sången av eleverna i gruppen 4-6 år. Kristina som gjorde observationen på plats och Erik samt musikstudenten som lyssnade på inspelningen besitter, tack vare sin utbildning samt lång erfarenhet av musikutövande, den kunskap som krävs för att korrekt kunna bedöma sången på inspelningen.

4.8.2 Validitet

Olika faktorer kan ha påverkat resultatet. Bertil Sundin nämner stimulanskällan som en felkälla (Sundin 1995:103). När försöksledaren, som var en man, sjöng i ett för barnen anpassat röstläge blev klangen något pressad och det kan ha påverkat resultatet. Vi komponerade två nya barnvisor. De gjordes så lika som möjligt så att skillnaden mellan visorna inte skulle påverka resultatet. Det faktum att de är nykomponerade gör att risken för att barnens förförståelse, att de kan en visa sedan tidigare, påverkar resultatet elimineras. Under sångstunden sjöngs visorna växelvis. Vi ville därmed minska betydelsen av i vilken ordning visorna sjöngs på sångstunden. Texten på visorna skilde sig åt. Både texterna innehåller mycket upprepningar och vi bedömer därför att de bör vara ungefär lika svåra eller enkla att lära sig. Staffan Stukat skriver att det är viktigt, att i ett kvasiexperiment inte påverkar utfallet genom att exempelvis en lärare är negativt inställt till en ny pedagogik (Stukat, 2007:55). I vårt fall har vi svårt att inte få en dylik påverkan på utfallet. Problematiken ligger inbyggt i själva experimentet då försöksledaren som är en man, dels ska sjunga i ett röstläge anpassat till honom själv och ett röstläge anpassat efter barnen. Barnens röstläge ligger ca. en kvint upp i jämförelse och blir för försöksledaren ett ganska pressat läge. Med ovanstående faktorer som kan tänkas påverka resultatet i beaktande kan vi med säkerhet härleda skillnader i barnens sång och beteende mellan de olika visorna till röstläget.

4.8.3 Generaliserbarhet

Undersökningen är relativt liten och är begränsad till att omfatta studier på en förskola i två åldersgrupper. Vi bedömer dock att undersökningsgruppen är representativ. Barnen i vår undersökning har samma anatomiska förutsättningar till sång som andra jämnåriga barn och våra resultat bör vara applicerbara i ett större sammanhang. Våra resultat går i linje med tidigare undersökningar. (Jillfors & Schein, 1999)

5. Resultat

Resultattabell 4-6 årsgruppen:

Frågor vi utgått ifrån vid analys av Material:	Fisar och snor, lågt läge	Makadam, högt läge
Hur många barn rör på munnen?	Nästan alla rör på munnen	Ca: Hälften rör på munnen första vändan. Vid andra genomgången av sången rör nästan alla på munnen
Volym på sången?	Mer volym till en början	Lite mindre volym första gången den sjungs, mot slutet mer volym då nästan alla sjunger
Uppfattas barnen som gladare i någon av sångerna?	Denna sång verkar roligare, de tycker att texten är kul.	
Hur ser deltagandet ut?	Stort, nästan alla försöker vara med	Ca: Hälften är med i början, mot slutet är nästan alla med och deltar i sången
Hur låter barnen i förhållande till melodin?	Spretig och ”brötig” klang, svårt att hitta melodin	Enhetlig och homogen här hördes melodin tydligare också.
Verkar barnen ha lätt eller svårt att lära sig sången?	De verkar ha svårare att sjunga med i melodin på denna sång	De verkar ha lättare att hitta melodin på denna sång
Verkar de hänga med på texten?	Missar vissa ord i texten	Hänger med bra på texten
Vad är största skillnaden mellan tonlägena?	Spretig klang och svårt att sjunga med i melodin. Ett barn hörs tydligt i ett pressat läge i denna sång.	Mer homogen klang, de har hyfsat lätt att sjunga med i melodin

Resultattabell 1-3 årsgruppen:

Frågor vi utgått ifrån vid analys av Material:	Fisar och snor, högt läge	Makadam, lågt läge
Hur många barn rör på munnen?	Ingen	En kille rör lite på munnen, någon enstaka försöker sig på något ord
Volym på sången?	Ingen sång	Ingen sång
Uppfattas barnen som gladare i någon av sångerna?	---	---
Hur ser deltagandet ut?	De tittar intensivt, men sjunger inte	De börjar klappa med och gör rörelser, sjunger inte
Hur låter barnen i förhållande till melodin?	---	---
Verkar barnen ha lätt eller svårt att lära sig sången?	---	---
Verkar de hänga med på texten?		De försöker att härma något enstaka ord
Vad är största skillnaden mellan tonlägena?	---	---

Resultaten som är redovisade här ovan är skrivna efter fältanteckningar som gjordes vid den empiriska undersökningen. I resultatet i 1-3 årsgruppen är vissa frågor obesvarade p.g.a. att det inte fanns underlag för att besvara dem. Allt som iaktogs av Kristina vid undersökningen är sammanfattat i dessa två tabeller.

5.2 Analys

I grupp 1-3 åringar fick vi inte något ljudande resultat, och därmed blir vidare analys rörande barnens sång meningslös. Vi kommer därmed att utesluta denna grupp under stycket om röstläge.

5.2.1 Röstläge 4-6 åringar

Visan *Makadam* gick i ett högt läge, dvs. ett röstläge som vi anpassat efter barns förutsättningar. *Fisar och snor* var den andra visan som gick i ett lågt röstläge, dvs. anpassat för en vuxens röstläge. Kristina gjorde vissa iakttagelser utifrån sångstunden. Några fler barn lät i det låga läget än i det höga, men melodin var inte speciellt homogen och det var en spretig ljudbild. I det höga läget, dvs. det som var anpassat efter barnens röstläge, var klangen och melodin mer homogen. Kristina iakttog också att en flicka i gruppen sjöng betydligt bättre i melodin i det höga röstläget. I magisteruppsatsen *femåringars röstläge i sång och tal* kommer Jillefors och Schein (1999) också fram till slutsatsen att de sånger som anpassats efter barnens röstläge förbättrade barnens sångförmåga med flera parametrar.

När sångstunden analyserats i efterhand, utifrån inspelningen, var det svårt att avgöra om de olika visorna skilde sig i fråga om antal barn som sjöng och skillnad på volymen. Den största skillnaden mellan de olika visorna var klangen. I *makadam* framträdde melodin och barnens sång lät unison, vilket den inte gjorde i *fisar och snor* då melodin ej gick att uppfatta.

5.2.2 Deltagande och lustfylldhet

Deltagandet i grupp 1-3 åringarna tedde sig på det vis att de tittade och lyssnade intensivt. Så småningom började de klappa takten och göra rörelser. Grupp 4-6 åringarna deltog aktivt i sången, hittade på ny text till sången samt reflekterade över texten genom att säga kommentarer högt. De skrattade och klappade med i takten.

Fisar och snor uppfattades som lustfylld då de skrattade mycket och upprepade texten i tal. I sången *Makadam* var det en tydlig melodi på ett ställe där barnen sjöng och tog i. Resultatet av det blev en mer homogen klang och en mer samlad och tydlig melodi. I och med att melodin blev mer framträdande och sången i stort sett lät bättre, uppfattade vi det som att barnen tyckte att det var lustfyllt.

Gruppen 1-3 åringar var mer aktivt delaktiga i sången *makadam*. Detta grundar vi på att de började göra rörelser och klappade på sina knän, samt upprepade enstaka ord. Vi tror emellertid inte att röstläget hade någon direkt inverkan på hur barnen reagerade p.g.a. deras låga ålder.

6. Diskussion

Förskollärare är överlag mycket kompetenta. Förskolan är en plats där barnen lär och utvecklas, inte en förvaringsplats. Det är därför det inte lämpar sig att kalla en förskola för dagis, vilket vi fick erfara när vi gjorde vår undersökning på en förskola. Benämningen förskola speglar bättre den plats för lärande och utveckling som det egentligen är. Det verkar dock finnas en lucka i förskollärares kompetens. Få förskollärare anpassar sitt röstläge efter barnens förutsättningar när de sjunger. Frågan är om det hämmar barnens sångutveckling. Vi frågade oss om en del av svaret till varför så många slutar att sjunga kan finnas i förskolans inlärningsmiljö.

Vår undersökning visar i enlighet med Jillfors & Scheins (1999) uppsats *Femåringars röstläge i sång och tal* att röstläget spelar roll för barnens sång. Vi märkte att sången blev renare och klangen blev mer homogen i det röstläget som var anpassat efter barnen. I det låga läget som rörde sig runt toner vilka barn har svårt att ta, blev klangen spretig och rösterna lät ansträngda.

I gruppen med 4-6 åringar i vår undersökning, hördes tydligt att barnen inte hängde med i sången som gick i ett lågt röstläge. Rösterna försvann i ett mullrigt sorl och melodin försvann nästan helt i jämförelse med visan i det högre röstläget anpassat efter barnens förutsättningar.

Vår undersökning, och tidigare forskning, pekar på att barn har svårare att följa melodin i ett röstläge som inte är anpassat efter deras förutsättningar. De hör klangen och försöker återskapa den, och misslyckas eftersom de inte kan sjunga så låga toner. Vi misstänker att det kan vara en bidragande orsak till att barnen inte hittar sin sångröst och senare i livet faller in under den kategorin som betraktar sig som ickesångare.

Det vår undersökning visar med säkerhet är att barn följer en melodi bättre i ett läge som är anpassat efter dem, med en lägsta ton som inte är lägre än C1. Utifrån det är det svårt att med säkerhet besvara frågan: varför så många slutar att sjunga och om svaret står att finna i förskolans inlärningsmiljö? Vi kan dock visa på att det röstläge som förskollärare ofta väljer är en faktor som spelar roll för barns musikaliska utveckling. Det behövs emellertid vidare forskning för att visa hur och i vilken utsträckning. En studie som följer barn under en längre tid skulle behövas för att med säkerhet kunna säga någonting om barnens musikaliska utveckling. Det vi kan göra är att ställa vårt resultat mot teorier inom det pedagogiska och utvecklingspsykologiska området, och på så vis peka på tänkbara konsekvenser av att ej anpassa röstläget efter barnens förutsättningar.

Med mer forskning på området skulle utbildningen för förskollärare och barnskötare kunna utvecklas. Barns förutsättningar till sång borde ges mer uppmärksamhet och tas på allvar. Vi tror att majoriteten av förskollärarna inte inser att det är viktigt att sjunga i ett bra röstläge för barn. Därför behövs detta uppmärksammas. Det behövs en diskussion bland förskollärare och utbildare av förskollärare om konsekvenserna av att sjunga i fel röstläge, och hur det påverkar barns musikaliska utveckling.

6.1 Den närmaste utvecklingszonen

Genom att inte anpassa röstläget bedrivs lärandet inte inom *den närmaste utvecklingszonen*.

Att själv förstå att det går lättare att sjunga i ett annat röstläge kan vara ett för stort steg för den lärande. När Erik sjöng i det anpassade röstläget i visan *makadam* hjälpte han barnen att nå ett bättre resultat genom att ge bättre förutsättningar. Resultatet, barnens förmåga att följa med i melodin, blev då bättre än i ett ej anpassat röstläge.

Genom att inte sjunga i ett för barnen anpassat röstläge byggs inte den ställning som krävs för att underlätta för barnen att finna sin sångröst. Vygotskij (1995) skrev att de barn som var speciellt begåvade, eller de som haft en stimulerande uppväxtmiljö, fortsatte att rita medan de flesta andra slutade när de i tonåren började se kritiskt på sitt ritande. Kanske är det likadant med de som slutar att sjunga. De misslyckas med att kopiera klangen och har inte den kunskap som krävs för att förstå att sången är i ett för lågt röstläge.

De som växer upp i en stimulerande miljö, eller de som Vygotskij kallar speciellt begåvade, fortsätter kanske att sjunga för att de hittar sin röst utan förskolans hjälp. För att undervisningen i förskolan ska ske i *den närmaste utvecklingszonen* måste barnen förses med bra verktyg för att lära. Att anpassa sången efter barns förutsättningar är att gå ett steg närmare *den närmaste utvecklingszonen*. Det i sin tur kan leda till att barnen känner en tillfredsställelse i att kunna sjunga med i melodin.

6.2 Sång i fel röstläge hämmar flow

I musik strävar vi efter att nå den optimala upplevelsen, där vi uppslukas av den och glömmer tid och rum. Även om den känslan beskrivs som ett resultat av ett vidgat medvetande tror vi att den kan nås med få redskap. Vi tror att känslan av *flow* kan upplevas redan i förskolan. Förskolan bör sträva efter att ge barnen fler redskap i musik och sång för att de senare ska kunna använda dem och känna att de kan. Både *flow*- teorin (Csikszentmihályi, 1990) och *jag-kan-känslan* (Schenk, 2000) berör samma område. Alla vill känna att de kan sjunga, att det är roligt och att de utvecklas. Alla människor mår bra av att känna dessa känslor, vad det än gäller för ämne eller sysselsättning. När barnen i vår undersökning sjöng i ett för dem anpassat röstläge, framträdde melodin bättre och klangen blev mer homogen. Kort sagt, de lät som en barnkör. Om barnen ges möjligheten att sjunga i ett för dem anpassat röstläge är det tänkbart att de själva hör en förbättring av deras sång och de kan med affektspråket läsa av sin omgivning och få en positiv respons. Detta främjar *jag-kan-känslan* och *flow*.

I läroplanen för förskolan står det: "Förskolan skall sträva efter att varje barn: utvecklar sin skapande förmåga och sin förmåga att förmedla upplevelser, tankar och erfarenheter i många uttrycksformer som lek, bild, rörelse, sång och musik, dans och drama," (Skolverket, 2006:9). Då måste vi skapa bra förutsättningar och ge barnen bra verktyg att lyckas. Ju fler fysiska motstånd som tas bort, desto lättare tror vi att det är för barnen att känna att de behärskar något. Appliceras *flow*- tänkandet, och sångstunden i förskolan anpassas efter barnens röstläge, tror vi att kvaliteten på undervisningen främjas och barn får fler möjligheter att utveckla sin sångröst. Att sjunga i fel röstläge på sångstunderna bidrar inte till en gynnsam lärandesituation, det är heller inte att ta den lärandes perspektiv.

Vår undersökning visar att det finns en tydlig skillnad mellan att sjunga i ett för barn anpassat röstläge gentemot ett som inte är anpassat. Därför behövs det mer kunskap om barns förutsättningar i sång för att kunna utveckla bättre metodik som kan hjälpa förskollärare att arbeta på ett bättre sätt som underlättar för barnen att sjunga. Det behövs mer forskning för att klarlägga hur barns musikaliska utveckling ser ut och hur de bygger sig en identitet som

sångare eller ickesångare. Men det är också viktigt att den kunskap, bland annat den om barns röstläge, som finns i dag omsätts i praktiken ute på förskolorna. Ett sätt kan vara att utforma ett nytt läromedel till förskolan som tar fasta på *jag-kan-känslan*, som är utformat för att främja *flow* och riktar sig till både lärare och barn. Ett läromedel med musik i olika form, som CD-skiva att lyssna på och i nedskrivnen form att sjunga efter. Läromedlet skall innehålla musik som är anpassad efter barnens förutsättningar men också förklara hur och varför. På så vis kan läromedlet också öka medvetenheten hos förskollärarna. Gunnel Fagius bok: *Barn och sång- om rösten, sångerna och vägen dit* är ett steg i rätt riktning, men ytterligare läromedel behövs.

I musik ges möjligheten att sväva ut och använda sig av sina känslor och upplevelser. De estetiska ämnena är viktiga för annat lärande då det är där man kan få utlopp för sina känslor. ”Det är livsviktigt att för människan att upprätthålla kontakten mellan den inre och den yttre världen, den hårfina balansen mellan subjektiv fantasi och objektiv rationalitet” (Bjørkvold, 2005:48). Det finns en tendens idag att människor inte tycker att de kan sjunga. Många anser sig vara omusikaliska utan att det för den sakens skull är sant. De har fått höra att de inte kan sjunga av sin omgivning, men stämmer det? Det svenska folket är ett sjungande folk och det finns mycket körverksamhet runtom i landet. Ändå anser sig många svenskar vara omusikaliska. Musik och sång engagerar nästan alla människor på något sätt. Om alla fick en bra grund att hitta sin sångröst i tidig ålder, skulle förmodligen fler vuxna våga sjunga. I många sammanhang, fest och dylikt sjungs det och i sången känner människor samhörighet. Redan på förskolan är sångstunden en viktig del av dagen. Om grunden sätts för tanken kring sång och musik i förskolan, borde då inte barnen med rätt verktyg och kompetensen bland lärare ha möjlighet att växa upp och ha sången som en naturlig del av vardagen? Då kanske alla ges en ärlig chans att finna sin sångröst.

Referenser

- Bjørkvold, J. -R. (2005). *Den musiska människan*. Stockholm: Runa.
- Csikszentmihályi Mihály (1990): *Flow; The psychology of optimal experience*, översättning: Göran Grip (1992) Svensk utgåva: Stockholm: Natur och Kultur
- Dysthe, O, & Igland, M-A. (2003) "Vygotskij och sociokulturell teori" i Dyste, O. (red) *Dialog, samspel och lärande* (s.75-94) Lund: Studentlitteratur
- Hallhagen, K. (1996) "Sjung ut – men tänk på röstläget" artikel i *Förskolan: tidskrift för Sveriges förskollärares riksförbund* nr.6 ·96 (s.30-31). Stockholm: Lärarförbundets
- Havnesköld, L, & Risholm, P. (2002): *Utvecklingspsykologi-psykodynamisk teori I nya perspektiv* Falköping: Liber
- Jernström, E, & Lindberg, S. (1995). *Musiklust*. Stockholm: Runa.
- Jillefors, K, & Schein. V. (1999) En magisteruppsats: *femåringens röstläge i sång och tal*. Karolinska institutet enhet för logopedi och fonologi, Huddinge universitetssjukhus
- Kullberg, B. (2004) *Lust- och undervisningsbaserat lärande – ett teoribygge*. Lund: Studentlitteratur
- Lidholm, M. (2008) *Av glädje bygger man musik-men räcker det?: En undersökning om pedagogers medvetenhet om barns röstläge*. Växjö University, Faculty of Humanities and Social Sciences, School of Education, Examensarbete, 15 poäng i Lärarutbildningen
- Mcalister, A, & Södersten, M. (2007) "Barnröstens utveckling" i Fagius, G (red) *Barn och sång- om rösten, sångerna och vägen dit* (s. 41-53) Lund: Studentlitteratur
- Rosenqvist, M, & Andrén, M. 2006 *Uppsatsens mystik – om konsten att skriva uppsats och examensarbete*. Uppsala: Hallgren och Sallgren
- Skolverket (2006). *Läroplan för förskolan, Lpfö* Hämtad 26 november 2008, från www.skolverket.se/publikationer?id=1067
- Schenck, R. (2000). *Spelrum – en metodbok för sång- och instrumentalpedagoger*. Göteborg: Bo Ejeby.
- Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Sundberg, J. (2001) *Röstlära- fakta om rösten i tal och sång*. Stockholm: Proprius,
- Sundin, B. (2007) "Barns eget skapande" i Fagius, G (red) *Barn och sång- om rösten, sångerna och vägen dit* (s. 67-73) Lund: Studentlitteratur
- Sundin, B. (1995) *Barns musikaliska utveckling* Falköping: Liber Utbildning

Vetenskapsrådet.(1990) *Forskningsetiska principer*. Hämtad 19 november 2008, från www.vr.se/huvudmeny/etikforforskare/publikationerochriktlinjer

Vygotskij, L, S. /1995) *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Översättning: Lindsten. Ö, K. Göteborg: Daidalos

Welch, G, F. (2007) ”Om sångutveckling” i Fagius, G (red) *Barn och sång- om rösten, sångerna och vägen dit* (s. 55-65) Lund: Studentlitteratur

Bilaga 1

Anhållan om tillstånd för att ert barn kan delta i en undersökning inom ramen för ett examensarbete vid lärarutbildningen vid Göteborgs universitet

Vi är två studenter som utbildar oss till lärare vid Göteborgs Universitet. Vi skall nu skriva den avslutande uppgiften inom lärarutbildningen som är vårt examensarbete och som ger oss vår lärarbehörighet. Arbetet motsvarar 10 veckors heltidsstudier och skall vara klart i januari. Examensarbetets syfte är att undersöka hur barn sjunger med i olika röstläge vid sångstunden. De viktigaste frågorna vi behöver få svar på är om barnen lättare sjunger med i sånger som är anpassade efter deras röster och om det påverkar deras delaktighet i sången. För att kunna besvara dessa frågor behöver vi samla in material genom att genomföra ett kvasiexperiment. Vilket innebär att vi kommer att leda dem i två olika sånger i olika röstläge och observera hur barnen reagerar. Vid sångstunden kommer vi att föra anteckningar samt göra en ljudupptagning för att lättare kunna analysera resultatet i efterhand.

På er skola kommer undersökningen att genomföras fredagen den 28/11. Vi vill med detta brev be er som vårdnadshavare om tillåtelse att ert barn deltar i den här studien som ingår i vårt examensarbete. Alla elever kommer att garanteras anonymitet. De grupper som finns med i undersökningen kommer inte att nämnas vid namn eller på annat sätt kunna vara möjliga att urskilja i undersökningen. I enlighet med de etiska regler som gäller är deltagandet helt frivilligt. Ert barn har rättigheten att intill den dag arbetet är publicerat, när som helst välja att avbryta deltagandet. Materialet behandlas strikt konfidentiellt och kommer inte att finnas tillgängligt för annan forskning eller bearbetning.

Vad vi behöver från er är att ni som elevens vårdnadshavare skriver under detta brev och så snart som möjligt skickar det med eleven tillbaka till skolan så att ansvarig lärare kan samla in svaret vid tillfälle. Sätt således ett kryss i den ruta som gäller för er del:

Som vårdnadshavare ger jag tillstånd att mitt barn deltar i undersökningen

Som vårdnadshavare ger jag inte tillstånd att mitt barn deltar i undersökningen

Datum

.....
vårdnadshavares underskrift/er

.....
elevens namn

Har ni ytterligare frågor ber vi er kontakta oss på nedanstående adresser eller telefonnummer:
Med vänliga hälsningar

Kristina Bringeland,
tel: 0735-433220
mail: kristinabringeland@gmail.com

Erik Göransson
tel: 073 0345667
erik@silentwood.se

Handledare för undersökningen är Anniqa Lagergren
anniqa.lagergren@hsm.gu.se

Kursansvarig lärare är Jan Carle, docent, Göteborgs universitet, Sociologiska institutionen
031 786 4792

Bilaga 2

Makadam

text & musik: E. Göransson & K. Bringeland

Voice

A A/C D E E¹¹ A A/C D E E¹¹ A A/C D E E¹¹

Ma-ka dam kros-sad sten är ma-ka dam kors-sad sten är ma-ka dam aj, det blö-der

Voice

7 A A/C D E E¹¹ Hm E⁷ Hm E⁷

ma - ka- dam_ jag be - hö - ver plås - ter å tejp plås - ter å tejp

Voice

11 Hm E⁷ A A/C D E E¹¹ A A/C D E E¹¹

plås - ter å tejp är bra att ha!

Notis: Båda sångerna spelades i andra tonarter under sångstunden än vad som är angivet här i bilagorna. Vi har valt att skriva dem i A-dur och båda i ett, för barn, anpassat röstläge. Detta är för att visorna lättare ska kunna kompas på gitarr. Originaltonarterna var Dess-dur respektive Ass-dur. Dess-dur var tonarten som anpassats efter vuxnas röstläge, och Ass-dur var den tonart som var anpassad efter barns röstläge.

Bilaga 3

Fisar å snor

text & musik: E. Göransson & K. Bringeland

Voice

Fi - sar å snor e gan-ska äck-ligt fi - sar å snor e gan-ska äck-ligt fi - sar å snor

Voice

e gan-ska äck - ligt fi - sar å snor e gan-ska äck - ligt ja vill in - te ha

Voice

de e in - te bra å twin - gar du mej så slu - tar ja!

Notis: Båda sångerna spelades i andra tonarter under sångstunden än vad som är angivet här i bilagorna. Vi har valt att skriva dem i A-dur och båda i ett, för barn, anpassat röstläge. Detta är för att visorna lättare ska kunna kompas på gitarr. Originaltonarterna var Dess-dur respektive Ass-dur. Dess-dur var tonarten som anpassats efter vuxnas röstläge, och Ass-dur var den tonart som var anpassad efter barns röstläge.